

นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตย
อัตลักษณ์ไทย: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่อง
ภาคตะวันออก*

Social Innovation for Cultivating Strong Community Rooted in Thai Identity
Democracy: A Case Study of Chonburi Province as a Pioneer in Eastern
Region

โอฬาร ถิ่นบางเตียว (Olarin Thinbangtieo)¹

บรรเจิด สิงคะเนติ (Banjerd Singkaneti)²

อมรรัตน์ กุลสุจริต (Amornrat Kulsudjarit)³

ทัช ชันธประสิทธิ์ (Touch Khanthaprasit)⁴

¹รองศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Assoc. Prof., Dr., Faculty of Political Science and Law, Burapha University

²ศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Prof., Dr., Graduate School of Law, National Institute of Development Administration (NIDA)

³รองศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Assoc. Prof., Dr., Graduate School of Law, National Institute of Development Administration
(NIDA)

⁴นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการจัดการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Students in the Doctor of Political Science program Political Economy and Governance, Faculty
of Political Science and Law, Burapha University

Corresponding author; Email: Olarm@go.buu.ac.th

Received: 14 December 2023

Revised: 22 January 2024

Accepted: 26 January 2024

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัย โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชน
เข้มแข็งพื้นฐานของ “ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงาน
การวิจัยแห่งชาติ: ทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัยศักยภาพสูง (สัญญาเลขที่ N42A660622)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลักสามประการ ประการแรก เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องของการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประการที่สอง เพื่อศึกษาและประเมินต้นทุนทางสังคมของเครือข่ายภาคีสาธารณะในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง และประการที่สาม เพื่อศึกษาแนวพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดชลบุรี งานชิ้นนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถสรุปผลจากการศึกษา ดังนี้ การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยมในจังหวัดชลบุรียนำมาสู่ปัญหาที่ซับซ้อนส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง การพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างรัฐ ทุน และชุมชนท้องถิ่น สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมือง ประชาชนระดับรากหญ้าไร้อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองในการต่อรองกับรัฐ ทุน และกลไกของราชการรวมศูนย์ นอกจากนี้ เครือข่ายภาคีสาธารณะมีต้นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ขบวนการภาคประชาชนมีการสร้างเครือข่ายที่หลากหลาย ในขบวนการมีการเกื้อกูลซึ่งกัน มีความไว้วางใจต่อกัน ขบวนการภาคประชาชนมีความหวัง และความฝันในการสร้างประชาธิปไตยฐานรากของประชาชนเป็นทุนสำคัญในการขับเคลื่อนพลังทางสังคม และยิ่งไปกว่านั้น เครือข่ายภาคีสาธารณะในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานภาคีในจังหวัดชลบุรีที่จะดำเนินการผ่านสภาพลเมืองจังหวัดในฐานะ “พื้นที่สาธารณะ” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” ที่จะช่วยกันส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจังหวัดจากฐานรากของชุมชนที่มีการบูรณาการร่วมกันของหุ้นส่วนการพัฒนาจังหวัด

คำสำคัญ: นวัตกรรมทางสังคม, ชุมชนเข้มแข็ง, ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย, จังหวัดชลบุรี

Abstract

This study has three primary objectives: firstly, to examine the problematic conditions within Chonburi Province, designated as a pilot area for developing social innovations aimed at fostering a strong community; secondly, to evaluate the social costs associated with public partner networks engaged in creating social innovations to build resilient communities; and thirdly, to explore guidelines for developing social innovations that promote robust community development within Chonburi Province. The study employed qualitative research methods and participatory action research, including field visits, observations, interviews, and group

discussions. Data was analyzed and analyzed qualitatively. The findings highlight several significant points: the emergence of a capitalist political economy in Chonburi Province has led to multifaceted issues affecting the general population, including imbalanced development among the state, capital, and local communities, resulting in economic and political inequalities that leave grassroots individuals without negotiating power with the state, capital, and centralized bureaucratic mechanisms. Additionally, public partner networks exhibit strong social capital, fostering diverse networks characterized by mutual support, trust, and a hopeful vision for grassroots democracy, which serve as a pivotal force in driving social empowerment. Moreover, as developmental collaborator, public partner networks emphasize integrated area development in collaboration with partner agencies in Chonburi Province. This collaboration is facilitated through the Provincial Citizens Council, acting as the 'public space' or 'Provincial Citizens Council' for integrated community development partners to advance the province's development.

Keywords: Social Innovation, Strong Community, Thai Identity Democracy, Chonburi Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล (digitalization) ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยอย่างกว้างขวางและซับซ้อนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น ไปจนถึงระดับรัฐ แต่ขณะที่รัฐและกลไกการบริหารราชการยังเป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางอย่างเข้มข้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ความรุนแรงมากขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับสังคมที่ห่างและซับซ้อนมากขึ้น รัฐและกลไกของรัฐบาลไม่สามารถตอบสนองปัญหาของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่ข้อเสนอใหม่จากสังคมนานาชาติที่ต้องการแสดงบทบาทในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา (partnership) (UN., 2021, Online)

ข้อเสนอใหม่ที่สังคมเรียกร้องในฐานะหุ้นส่วนของการพัฒนา คือ การสร้างนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมหรือชุมชนท้องถิ่นบนฐานของวิถีคิดแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของชุมชนเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับสังคมจากแนวคิดแบบสั่งการจากข้างบน (top-down) มาเป็นแบบเชื่อมร้อยประสานในระดับฐานรากของสังคม (bottom-up) ในการจัดการปัญหาของตนเองและชุมชนท้องถิ่นสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่ที่พลังอำนาจอยู่ที่สังคมท้องถิ่นเป็นการคืนอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น (empowerment) ให้มีความสำคัญกับ

ต้นทุนทางสังคม รากฐานทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นการสร้างประชาธิปไตยฐานรากอย่างแท้จริง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2555)

ที่ผ่านมาพบว่าหลายชุมชนท้องถิ่นได้สร้างพลังการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นในประเด็นสำคัญ เช่น การสร้างจิตภาพร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การจัดการร่วมในเชิงสถาบันของชุมชนท้องถิ่น การจัดการความรู้ภูมิปัญญาประสานเชื่อมร้อยกับความรู้วิชาการสมัยใหม่ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในความรู้และการยกระดับองค์ความรู้สู่การปฏิบัติอย่างเข้มข้น สร้างกลไกเชิงสถาบันชุมชนท้องถิ่นที่มีกติการองรับร่วมกัน มีข้อตกลงร่วมในการจัดการผ่านพื้นที่กลางสมัชชาหรือสภาพลเมือง สร้างบทบาทภาคประชาสังคมกับการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน และการสร้าง “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่เจรจาและปรึกษาหารือ” เป็นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2565)

จากประสบการณ์ของหลายชุมชนท้องถิ่นมีการสร้างนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งในระดับพื้นที่จากระดับฐานรากระดับตำบลจะเป็นพื้นฐานมาสู่การสร้างความเข้มแข็งในระดับจังหวัด ซึ่งนัยที่สำคัญของความเข้มแข็งดังกล่าวคือ “ชุมชน” มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่นั้น ๆ การที่ประชาชนหรือชุมชนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ทั้งระดับตำบลและระดับจังหวัด สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของประชาธิปไตยชุมชนหรือประชาธิปไตยฐานราก และรากฐานเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญของ “ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2565)

นัยยะความสำคัญดังกล่าวจึงนำมาสู่การพัฒนาเป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายภาคประชาสังคมระดับตำบลและจังหวัด ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนเครือข่ายวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผ่านการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแบบเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน ประสานงาน และบูรณาการการดำเนินงานจัดทำแผนการพัฒนาพื้นที่และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยการขับเคลื่อนผ่านพื้นที่กลางระดับตำบล ระดับจังหวัด และระดับชาติ เพื่ออาศัยความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ระดับต่าง ๆ พัฒนามาสู่การสร้างประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย อันจะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสังคมไทยอย่างแท้จริง ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการศึกษาจังหวัดนำร่อง 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชลบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดพัทลุง

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดนำร่องของโครงการเนื่องจากความโดดเด่นของจังหวัดชลบุรีทั้งในมิติทางเศรษฐกิจการเมืองด้านหนึ่งก็นำมาสู่ปัญหาที่ซับซ้อนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง ในขณะที่การแก้ปัญหาที่มีข้อจำกัดทั้งในเชิงโครงสร้างระบบราชการรวมศูนย์ ระเบียบข้อกฎหมาย งบประมาณ และ

อำนาจหน้าที่ ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่การกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองท้องถิ่นแบบรัฐราชการที่ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ ในขณะที่ขบวนการภาคประชาชนและภาคประชาสังคมได้รวมตัวกันขับเคลื่อนปัญหาสาธารณะอย่างต่อเนื่องแต่ขาดการบูรณาการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับภาคีเครือข่ายอื่น เช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจเอกชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาบริบทและสภาพปัญหาของพื้นที่จังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องของการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อศึกษาประเมินต้นทุนทางสังคมเครือข่ายภาคีสาธารณะ ในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดชลบุรีในระยะยาว

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องของการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
2. เพื่อศึกษาประเมินต้นทุนทางสังคมเครือข่ายภาคีสาธารณะในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
3. เพื่อศึกษาแนวพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดชลบุรี

คำนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

1. **ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย** หมายถึง กรอบแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับชุมชนท้องถิ่นที่เป้าหมายร่วมกัน หรือ อุดมการณ์ร่วมกัน คือ ความปกติสุขของชุมชน ประโยชน์สุขของชุมชนท้องถิ่น อาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชน จารีต ประเพณีท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในชุมชนในจิตสำนึกของความเป็นคนบ้านเดียวกันเป็นพื้นฐานต้นทุนสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย

ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย คือ กระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบสมานฉันท์โดยจัดกระบวนการให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจร่วม ดำเนินการร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังอำนาจร่วมกันของชุมชน คำนึงถึงความพลเมือง หรือ จิตสำนึกของความเป็นคนบ้านเดียวกันที่จะต้องสร้างการมีบทบาทโดยตรงในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมจะให้ความสำคัญกับใช้กระบวนการพูดคุยถกเถียงกันด้วยเหตุผลโดยมีความเคารพความเป็นมนุษย์ของกันและกันเชื่อว่ามนุษย์เราจะสามารถทำความเข้าใจร่วมกันด้วยเหตุผล ใช้เวทีพหุภาคีในชุมชนเป็นพื้นที่กลางสาธารณะ - สภาพลเมืองระดับตำบล เป็นพื้นที่สร้างการ

มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นพื้นที่สาธารณะในการตัดสินใจประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ในกรณีที่มีความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนก็จะใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยมีคนกลาง (Mediation) การใช้กระบวนการปรึกษาหารือ พุดคุย ปรับทุกข์ปรับสุข เห็นอกเห็นใจกัน

2. ขบวนการองค์กรชุมชน หมายถึง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติได้รองรับสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นนิติบุคคลและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการตามกฎหมายในมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ดังนี้

(1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

(3) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

(4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(5) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(6) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชนรวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(8) ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น

(9) รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

(10) วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(11) จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ

(12) เสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลจำนวน 2 คน

3. ขบวนการภาคประชาสังคม หมายถึง เครือข่ายภาคีหุ้นส่วนการพัฒนาในระดับพื้นที่ที่ประกอบไปด้วย ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ฯลฯ มีเจตจำนงร่วมกันในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากฐานของพื้นที่ เครือข่ายตั้งอยู่ต้นทุนทางสังคมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจต่อกัน และมีการเครือข่ายทางสังคมที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสนับสนุนให้การทำงานของภาครัฐมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ให้ความสำคัญกับความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นทุนสำคัญในการขับเคลื่อนพลังทางสังคมของขบวนการภาคประชาสังคม ตั้งอยู่บนเงื่อนไข คือ ความเข้มแข็งชุมชน (communitarian) พลังเครือข่าย (the power networks) และพลังทำงานร่วมกัน (the power synergy) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาจากฐานราก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันเป็นการศึกษาที่ใช้แนวทางเชิงธรรมชาติ (naturalistic approach) (Singleton and Straits, 2005) เพื่อการแสวงหาความรู้ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เป็นจริงของบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ (context – specific settings) (Lincoln and Guba, 1985) และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันการร่วมกันขับเคลื่อนและร่วมถอดบทเรียนระหว่างคณะผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมายขบวนสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรีเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยจังหวัดชลบุรี โดยการวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนกระบวนการศึกษาประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคณะผู้วิจัยกับภาคประชาชน และร่วมถอดบทเรียนระหว่างคณะผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย (Creswell, 2007) โดยมีการรวบรวมข้อมูลจากการจัดกิจกรรมประชุมและสัมมนาเกี่ยวกับการเสริมสร้างความรู้เรื่องประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม สภาพลเมืองชุมชนเข้มแข็ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีชุมชนเข้มแข็งที่จะเป็นรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย ด้วยการจัดประชุมกิจกรรมกลุ่ม (group activities) ระดับจังหวัด สัมมนาสรุปผลถอดบทเรียนการขับเคลื่อนระดับจังหวัดเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคม การประชุมกลุ่ม

ย่อย (focus group) และการสังเกตการณ์ (observation) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550) โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (documentary research) มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 เอกสารขั้นต้น (primary data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ชลบุรี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม สภาพลเมือง ชุมชนเข้มแข็ง ฯลฯ

2.2 เอกสารชั้นรอง (secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วระดับหนึ่งและเพื่อช่วยให้วิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น หนังสือวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น ประชาธิปไตยปรีชาหาหรือ รัฐรวมศูนย์ นวัตกรรมทางสังคม สภาพลเมือง ชุมชนเข้มแข็ง ฯลฯ

3. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept interviews) เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (key-informants) ที่มีความรู้เกี่ยวกับภาคประชาสังคม นวัตกรรมทางสังคมเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม สภาพลเมืองจังหวัด ชุมชนเข้มแข็ง ฯลฯ

3.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาภาคประชาสังคม นวัตกรรมทางสังคมเพื่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น นวัตกรรมทางสังคม สภาพลเมืองจังหวัด ชุมชนเข้มแข็ง ฯลฯ ในกระบวนการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา จะทำให้คณะผู้วิจัยสามารถพูดคุยกับสมาชิกชุมชนและกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้นมีความไว้วางใจต่อกัน และทำให้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการสามารถกระทำได้ง่ายขึ้น ทั้งคณะผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์ก็รู้สึกสบายใจระหว่างการสัมภาษณ์ มากกว่าที่จะรู้สึกเช่นเดียวกับคนแปลกหน้าความรู้สึกสบายใจเช่นนี้จะช่วยเพิ่มความถูกต้องและความเชื่อถือได้ให้แก่ข้อมูลที่ได้รับ (อุษา ดวงสา, 2537)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เนื่องจากไม่มีวิธีใดในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ตายตัว จึงมีหลายวิธีที่นักวิจัยจะคิดค้นหาวิธีการ

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง อันเนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเรื่องของการตีความ และการใช้อัตวิสัยของแต่ละคน (interpretative and subjective exercises) ทั้งนี้เพราะคณะผู้วิจัยได้เข้าไปพัวพันกับปัญหาวิจัยโดยตรง ไม่สามารถออกมาเป็นดูอยู่ห่าง ๆ ได้ โดยปกติผู้ที่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพจะอาศัยเทคนิควิธีที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม และจะต้องคิดค้นหาวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามลำพังตนเอง ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงได้ยึดกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ดังนี้

1) **การจัดระเบียบข้อมูล (data organizing)** การจัดระเบียบข้อมูลเป็นกระบวนการจัดการกับข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายวิธี เช่น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตให้อยู่ในรูปของเอกสารที่เป็นระบบระเบียบ สามารถเรียกมาใช้ได้สะดวก และตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ง่าย โดยจะทำการให้รหัสข้อมูล (coding) เพื่อกำหนดว่าข้อมูลส่วนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ประเด็นที่สนใจนั้น คืออะไร และอยู่ที่ไหนบ้าง ในทางปฏิบัติทำได้โดยคณะผู้วิจัยจะอ่านข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบดีแล้ว เพื่อเลือกสรรข้อความที่มีความหมายตรงประเด็นกับเรื่องที่ต้องการวิเคราะห์ เมื่อพบข้อความที่มีความหมายตรงกับประเด็นที่ต้องการก็จะกำหนดรหัสแทนความหมายของข้อความนั้น ข้อความที่มีความหมายเดียวกันจะถูกให้รหัสหรือชื่อเดียวกัน ไม่ว่าข้อความนั้นจะสั้นหรือยาว และไม่ว่าคำพูดหรือตัวหนังสือในข้อความนั้นจะเป็นอะไรก็ตาม ถ้ามีความหมายเดียวกัน ก็จะได้รหัสเดียวกัน โดยนัยนี้การให้รหัสก็คือ การจำแนกความหมายของข้อมูลนั่นเอง

2) **การแสดงผลข้อมูล (data display)** การแสดงผลข้อมูลในที่นี้คือ การนำเอาหน่วยข้อมูลที่แยกหรือแตกออกเป็นส่วนย่อย ๆ และให้รหัสเรียบร้อยแล้วกลับมารวมเข้ากันใหม่ (reassembling) ให้เป็นกลุ่ม ๆ ตามประเด็น / หัวข้อของการวิเคราะห์ จุดประสงค์การกระทำเช่นนี้ ก็เพื่อให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่ม สามารถบอกเรื่องราวเดียวกันได้อย่างมีความหมายการรวมกัน ในขั้นนี้ไม่ใช่การรวมแบบนำทุกอย่างกลับเข้ามาไว้ในที่เดิม หากแต่เป็นการรวมเพื่อจัดให้เกิดเป็นกลุ่ม/ประเภทตามความหมายที่สัมพันธ์กันของข้อความเหล่านั้น การรวมกันในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความหมายใหม่ อันจะช่วยให้เข้าใจและตอบคำถามในการวิจัยได้

3) **การหาข้อสรุปการตีความและการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัย (conclusion, interpretation and verification)** การหาข้อสรุปการตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัยเป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความหมายของข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงผลข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป/ ความหมาย ที่ได้นั้นมีความถูกต้องแม่นยำ น่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจอยู่ในรูปของคำอธิบาย กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำ การวิเคราะห์นั้นก็ได้ อย่างไรก็ดี ในการวิเคราะห์ข้อมูล ณ ที่นี้คณะผู้วิจัยจะพยายามไปให้ไกลกว่าการบรรยายให้ทราบว่าข้อค้นพบคืออะไรเท่านั้น หากแต่จะมีการหาข้อสรุปและมีการตีความหมายด้วยการอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎี เพื่อยืนยันหรือหักล้างหรือโต้แย้งผลการศึกษาวิจัยที่เคยได้กระทำมาแล้วต่อไป

4.1 การตรวจสอบข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้ของข้อมูล เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์ และตอบปัญหาของการวิจัยได้ ในการตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลสามารถกระทำดังนี้

(1) คณะผู้วิจัยได้ให้บุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาได้ช่วยตรวจสอบและรับรองความถูกต้องโดยการอ่านข้อมูลดังกล่าว พร้อมกับให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วง หรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ

(2) ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางศ์ จันทวานิช, 2546) หรือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง/หลายวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, 2546) ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธีที่แตกต่างกัน (methodological triangulation) ในการรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน คือใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายแหล่ง การประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์ รวมทั้งการเก็บข้อมูลจากเอกสารมาประกอบกัน จึงทำให้มั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ศึกษามีความน่าเชื่อถือได้สูง

****การดำเนินการวิจัยในโครงการนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ตามเอกสารรับรองโครงการวิจัย เลขที่ COA No. 2023/0137 Protocol ID No. ECNIDA 2023/0128 วันที่รับรอง 12 กันยายน 2566 วันหมดอายุการรับรอง 1 กันยายน 2567****

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตย อัตลักษณ์ไทย: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องภาคตะวันออก” สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ จังหวัดชลบุรีเป็นมีความโดดเด่นในทุกมิติของการพัฒนาทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม การท่องเที่ยวและภาคบริการ เป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและมีศักยภาพสูงระดับอันดับต้น ๆ ประเทศ พิจารณาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ถึง 1,059,797 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.44 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก 1 (จังหวัด EEC) และคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.27 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ อยู่ในลำดับที่ 3 รองจากจังหวัดระยอง และกรุงเทพมหานคร GPP ของจังหวัดชลบุรี ปี 2562 ขยายตัวจากปีก่อนร้อยละ 3.82 เป็นผลมาจากการ

เพิ่มขึ้นของภาคนอกการเกษตร ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 98.28 ส่วนภาคการเกษตร มีสัดส่วนร้อยละ 1.72 ผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวประชากรปี 2562 เท่ากับ 571,234 บาทต่อปี เป็นอันดับ 3 ของประเทศ รองจาก จังหวัดระยอง และกรุงเทพมหานคร โครงสร้างเศรษฐกิจหลักอยู่ในภาคอุตสาหกรรมสาขาการผลิต ซึ่งมี อัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการขยายตัวตามนโยบาย เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และ ส่งผลต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวเนื่อง (แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2566 - 2570)

จังหวัดชลบุรีได้ถูกกำหนดจากนโยบายของรัฐบาลให้เป็นจังหวัดศูนย์กลางการพัฒนาของภาค ตะวันออก เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างเศรษฐกิจที่ดีมีศักยภาพสูงระดับประเทศเป็นฐานของ การพัฒนาที่มีความหลากหลายและเข้มข้นทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การท่องเที่ยวและธุรกิจภาค บริการต่อเนื่อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี, 2565, ออนไลน์) จังหวัดชลบุรียังได้ถูก กำหนดให้เป็นจังหวัดที่อยู่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ตามนโยบายของรัฐบาลว่าด้วย พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 โดยเป็นจังหวัดที่จะถูกพัฒนาศักยภาพสูงสุด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนต่างชาติในการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อนำประเทศไทยเข้าสู่ Thailand 4.0 ทั้งนี้รัฐบาลจะมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์ที่สนับสนุนการพัฒนา อุตสาหกรรมแห่งอนาคตเพื่อรองรับการลงทุนใน 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายที่รัฐบาลเรียกว่า First S-curve และ New S-curve เป็นจังหวัดยุทธศาสตร์การพัฒนากฎภาคตะวันออกเพื่อรองรับการขยายตัวการพัฒนา จากกรุงเทพเข้าสู่ภูมิภาคตะวันออก (แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี 2565-2570, 2565, ออนไลน์)

ในมิติทางการเมือง เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางว่าการเมืองในจังหวัดชลบุรีมีลักษณะเป็น การเมืองผูกขาดภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของตระกูลคุณปลื้มยาวนานกว่า 40 ปี จนสามารถสถาปนา โครงสร้างอำนาจการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจการเมืองไว้ในชั่วอำนาจเดียว หรือที่รู้จักกันในนาม “กลุ่มบ้านใหญ่บางแสน” (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2557) กลุ่มบ้านใหญ่บางแสน มีเครือข่ายอำนาจครอบคลุมปริมาณทางการเมืองในจังหวัดชลบุรีทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติที่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นทุกระดับ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เครือข่ายการปกครองท้องถิ่นที่กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน และเครือข่ายกลไก ราชการในจังหวัดทั้งข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร จนตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจการเมืองแบบ ชั่วเดียวที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง (โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว, 2554)

ส่งผลให้องคาพยพทางการเมืองภายในกลุ่มเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีความเป็นเอกภาพ กลายเป็นแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในท้องถิ่นกลายเป็นเป็นผู้มีบารมีและทรงอิทธิพลทางการเมือง จนเป็นเหตุให้เกิดการผูกขาดอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ (monopolistic politics) ในจังหวัด แต่หลังจากการเลือกตั้ง 2562 - 2566 การเมืองในจังหวัดชลบุรีมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น จากเดิมที่มี ลักษณะโครงสร้างอำนาจการเมืองชั่วอำนาจเดียว กลายเป็นแบบ 3 ชั่วอำนาจ หรือ การเมือง 3 เจ้า

ประกอบด้วย 1. กลุ่มบ้านใหญ่บางแสน 2. กลุ่มพลังใหม่ และ 3. กลุ่ม Change Chonburi หรือ กลุ่มก้าวไกล (โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว, 2565, หน้า 29-45)

ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดชลบุรีได้นำมาสู่ปัญหาที่ซับซ้อน ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง (จิรายุทธ์ สีม่วง, 2560, หน้า 224 - 243) การพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างรัฐ ทูต และชุมชนท้องถิ่น สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมในวงกว้างกระทบกับประชาชนโดยเฉพาะชาวบ้านคนตัวเล็กตัวน้อยในท้องถิ่นที่ไร้อำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองในการต่อรองกับรัฐ/ กลไกของราชการรวมศูนย์ และพลังอำนาจของทุนที่ควบคุมงบการกลไกของรัฐได้ทุกระดับ ในนามของการพัฒนาที่ประชาชนต้องเสียสละเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ชาติ “ระบบรัฐราชการรวมศูนย์” จึงเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่ระบบราชการไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างรอบด้าน (สมนึก จงมีวสิน, 2560)

กระบวนการการพัฒนาของรัฐราชการรวมศูนย์ได้สร้างข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นธรรมชาติของประชาชน ทำลายฐานทรัพยากรของชุมชน ดิน น้ำ ป่า อากาศ ความมั่นคงทางอาหาร คุกคามสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน เช่น ปัญหาผลกระทบจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนจากสังคมเกษตรเป็นสังคมเมืองและอุตสาหกรรม ทำให้มีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นจำนวนมากในพื้นที่ทำให้การบริการของภาครัฐไม่ทั่วถึง ได้แก่ โรงพยาบาล แพทย์ และก่อให้เกิดปัญหาสังคม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาด้านสาธารณสุข รวมถึงปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความเครียดจากการทำงาน ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม ผู้สูงอายุขาดคนดูแล เนื่องจากลูกหลานต้องไปทำงาน เป็นต้น (ชัยณรงค์ เครือนวน (เครือข่ายนักวิชาการ), 2566, สัมภาษณ์)

ปัญหาการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อย่างรวดเร็วและการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่ทำให้ประสบปัญหาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและชีวนามัย เช่น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งน้ำเสียมลพิษทางอากาศ ขยะมูลฝอยของเสียอันตรายและก๊าซเรือนกระจก ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ การขาดแคลนทรัพยากรน้ำและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเรียกร้องจากประชาชนให้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างเป็นระบบและการมีส่วนร่วมในการรับรู้ของประชาชน (จิรายุทธ์ สีม่วง (เครือข่ายนักวิชาการ), 2566, สัมภาษณ์)

ปัญหาการบริหารจัดการน้ำยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอเนื่องจากความต้องการน้ำเพิ่มมากขึ้นจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงความต้องการน้ำในการอุปโภคบริโภคของประชาชน ประกอบการปริมาณน้ำฝนที่ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการและแหล่งน้ำสำหรับกักเก็บน้ำมีจำกัดไม่สามารถรองรับการขยายตัวดังกล่าวได้ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำ (สกฤติ อิศริยานนท์ (เครือข่ายนักวิชาการ), 18 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์)

ปัญหาการจัดการผังเมืองเพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดยังไม่ครอบคลุมและสอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ส่งผลกระทบไปถึงการส่งเสริมการลงทุน และการวางแผนการพัฒนาเมืองในอนาคตและอาจส่งผลให้เกิดการร้องเรียนจากประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม (ilaw.or.th. 2562, ออนไลน์)

ปัญหาการขาดการบูรณาการการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเป็นช่องว่างความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างประชาชนกับกลไกอำนาจรัฐราชการในการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนท้องถิ่น ประชาชนไม่มีพลังอำนาจในการต่อรองเพื่อจัดการปัญหาของตนเอง ต้องรอคอยการแก้ปัญหาจากภาครัฐที่เต็มไปด้วยปัญหาที่มีข้อจำกัดทั้งในเชิงโครงสร้างระบบราชการ ระเบียบข้อกฎหมายงบประมาณ อำนาจหน้าที่ ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้ารับผิดชอบไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เกรียงไกร กางก่าจัด (เลขาธิการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จังหวัดชลบุรี, 2566, สัมภาษณ์)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการประเมินต้นทุนทางสังคมของเครือข่ายในจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องเพื่อการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง คณะผู้วิจัยพบว่าจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่ต้นทุนทางสังคมในการพัฒนาวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยเนื่องจากมีเครือข่ายภาคประชาชนและภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง มีการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายภาครัฐในจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เครือข่ายนักวิชาการ สภาเด็กและเยาวชน ฯลฯ

ทุกภาคีเครือข่ายเข้าใจบทบาทข้อจำกัดเงื่อนไขของโครงสร้างรัฐราชการรวมศูนย์ อำนาจหน้าที่ของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงงบประมาณ ข้อจำกัดด้านกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่กลางร่วมกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดจากฐานรากหรือบนพื้นที่กลางสาธารณะ ที่ยังไม่สามารถที่พัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง (สุกฤทัย ใจเจริญ (แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี), 2 ธันวาคม 2566, สัมภาษณ์) แต่ทุกฝ่ายมีเจตนารมณ์ชัดเจนในการสร้างพื้นที่กลางพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายภาคประชาสังคมในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับตำบลและจังหวัด

เชื่อว่าการมี “พื้นที่กลาง” ในระดับจังหวัดจะเป็นจุดคานงัดที่สำคัญโดยจะมีบทบาทใน 3 ประการ คือ 1. ลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างภายในจังหวัด 2. ลดการรวมศูนย์ของระบบรัฐราชการ และ 3. ยกระดับสถาบันทางสังคมของภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง การเกิดการบูรณาการคือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม “พื้นที่กลาง” จะกลายเป็น “กลไก” สำคัญซึ่งเป็นกลไกที่ไม่เป็นทางการที่ดึงทุกภาคส่วนให้มาร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ผลของความร่วมมือกันดังกล่าวนำไปสู่การนำงบประมาณของภาครัฐมาใช้ในกระบวนการทำงานของภาคประชาสังคมในจังหวัดชลบุรี ในการบูรณาการการพัฒนาจังหวัด เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชน

ภาคประชาสังคมได้มีบทบาทที่มีอำนาจในการต่อรอง ถ่วงดุล และกำหนดอนาคตที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน

ตลอดจนเครือข่ายวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผ่านการดำเนินกิจกรรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมถอดบทเรียน ประสานงานและบูรณาการ การดำเนินงานจัดทำแผนการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคประชาสังคม โดยอาศัยนวัตกรรมทางนวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง “พื้นที่กลาง” “พื้นที่ สาธารณะ” หรือ สภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี ในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดร่วมกัน และภาครัฐ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นใช้แผนพัฒนาของสภาพลเมืองในการดำเนินงาน (ฤทธิ ธาราดล และเนาวรัตน์ พุทธา (แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี), 25 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์) จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการประเมินต้นทุนทางสังคมของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี พบข้อมูลที่น่าสนใจที่สะท้อนถึงพลัง ความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนงานของภาคประชาสังคม มีการจัดรูปแบบของการจัดองค์ภาคประชาชนบน ความเชื่อใจ (trust) มีบรรทัดฐาน (norm) ร่วมกันและมีการสร้างเครือข่าย (network) ในการขับเคลื่อนงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับภารกิจทางสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งพิจารณาได้จากพลังการ ขับเคลื่อนของขบวน ดังนี้ (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี, 2566)

1. มีการขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชน จำนวน 90 พื้นที่
2. มีการขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชน จำนวน 65 พื้นที่
3. มีการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชน จำนวน 30 พื้นที่
4. มีการขับเคลื่อนงานโครงการบ้านพอเพียงชนบท จำนวน 16 พื้นที่
5. มีการขับเคลื่อนงานโครงการบ้านมั่นคงชนบท/เมือง จำนวน 7 พื้นที่

ครอบคลุมพื้นที่การดำเนินงานทั้งจังหวัดชลบุรี สามารถแบ่งงานออกเป็น 2 พื้นที่ตามภูมิศาสตร์

1. **โซนเขา** ประกอบด้วย อำเภอเกาะจันทร์ อำเภอนนทบุรี อำเภอพนัสนิคม อำเภอบ่อทอง อำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง และอำเภอบางพลี โดยมี นางสาวสุกฤทธา ใจเจริญ และนางสาววีรฉัตรกรณ์ พันธ์อัมพร เป็นผู้ประสานงาน (สุกฤทธา ใจเจริญ และนางสาววีรฉัตรกรณ์ พันธ์อัมพร (แกนนำและผู้ประสานงานขบวน องค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี), 5 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์)

2. **โซนทะเล** ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ และ อำเภอเกาะสีชัง โดยมีนางอมรา เงินเจือ และนางสาวธนรัตน์ เตชะมา เป็นผู้ประสานงาน (อมรา เงินเจือ และธนรัตน์ เตชะมา (แกนนำและผู้ประสานงานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี), 9 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์)

อีกทั้งมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี เพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรีโดยประชาชนในชุมชนเอง ผ่านกระบวนการ ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจกับแกนนำขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัดและกำหนดเป้าหมายการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในพื้นที่ร่วมกัน
2. สร้างความเข้าใจระดับพื้นที่ตำบลและชี้แจงแนวทางการสำรวจข้อมูลจากระดับพื้นที่
3. จัดเก็บข้อมูลจากพื้นที่ โดยการดำเนินงานของคณะทำงานสภาองค์กรชุมชนในแต่ละตำบล ทั้งข้อมูลผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในกรณีต่าง ๆ และข้อเสนอแนะที่ต้องการเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหา/ พัฒนาที่อยู่อาศัย
4. รวบรวมประมวลข้อมูลที่ได้มานำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพจังหวัดเบื้องต้น
5. จัดเวทีสาธารณะพื้นที่กลางเพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดโดยแกนนำขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัด นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ร่วมกัน และเพิ่มเติมรายละเอียดให้ครบถ้วน รวมถึงจัดทำเอกสารประกอบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในพื้นที่ให้สมบูรณ์
6. ประสานหน่วยงานเพื่อเสนอแผนพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต่อตัวแทนหน่วยงานในจังหวัด

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี

1. การพัฒนาคนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง
2. การสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหารอย่างยั่งยืน
3. การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า)
4. การพัฒนาสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิต
5. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน กินดี อยู่ดี วิถีไท
6. การพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองและชนบท มีที่ดินทำกินอย่างมั่นคง
7. การกระจายอำนาจและการจัดการตนเอง
8. การส่งเสริมคุณธรรม ธรรมภิบาล วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้การศึกษายังพบว่า ทุกภาคส่วนในขบวนการพัฒนาจังหวัดมีความพยายามช่วยกันผลักดัน “พื้นที่กลาง” เพื่อการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม ท่ามกลางปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการภายใต้โครงสร้างรัฐราชการรวมศูนย์ แต่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่อยากจะเห็นการบูรณาการร่วมกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดแบบมีส่วนร่วม จนในที่สุดได้มีการผลักดันให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี โดยผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี นายภัครธรณ์ เทียนไชย ได้มีคำสั่งจังหวัดชลบุรี ที่ 2177/2563 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2563 เรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ขององค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวมาจากขบวนองค์กรชุมชนในสัดส่วนผู้แทนกลไกระดับอำเภอ คณะทำงานขบวนจังหวัด

โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี มีอำนาจหน้าที่สำคัญในการกำหนดเป้าหมาย การดำเนินงานเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ตลอดจนบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในจังหวัด ปัจจุบันมีการประชุมติดตามงานอย่างต่อเนื่องของคณะทำงานดังกล่าว และอยู่ระหว่างการเสนอโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี สำนักงานจังหวัดชลบุรีจึงได้ดำเนินการประสานงานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และบูรณาการหน่วยงานภาคีซึ่งได้เห็นชอบเบื้องต้นไปแล้ว เป้าหมายสำคัญของโครงการดังกล่าว ได้แก่ 1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง เสริมสร้างระบอบประชาธิปไตย และระบบธรรมาภิบาลในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี 2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น พัฒนาสังคม พัฒนาจังหวัดชลบุรี และมีบทบาทในการร่วมพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3. เพื่อส่งเสริมสิทธิชุมชนและประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

กล่าวโดยสรุปเมื่อพิจารณาต้นทุนทางสังคมของจังหวัดชลบุรีของขบวนภาคประชาสังคม ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี เครือข่ายภาคีหุ้นส่วนการพัฒนาจังหวัดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม คณะคณะผู้วิจัยเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะยกระดับการสร้างพื้นที่กลางในรูปของสภาพลเมืองจังหวัดชลบุรีเพื่อให้เป็นพื้นที่กลางของประชาชนเพื่อสร้างสนามอำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชนสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่สร้างความรู้ความเข้าใจในประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย โดยอาศัยสภาพลเมืองจังหวัดชลบุรีเป็นพื้นที่ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ประชาสังคม หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดเพื่อการพัฒนาจังหวัดชลบุรีจากฐานรากอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน สร้างพื้นที่กลางเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาจังหวัดและพัฒนาเครือข่ายทางวิชาการพื้นที่ ดึงจุดแข็งและศักยภาพของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนเพื่อให้เครือข่ายภาคประชาสังคมระดับตำบลและจังหวัดมีความสามารถในการเชื่อมร้อยภาคีความร่วมมือ ผลักดันและประสานความร่วมมือกับฝ่ายนโยบายในพื้นที่ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกระดับพื้นที่เพื่อให้เครือข่ายภาคประชาสังคมตั้งแต่ระดับตำบลและจังหวัดเป็นกลไกที่มีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนงานการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ภายใต้การสร้างความร่วมมือกับภาคีหุ้นส่วนที่หลากหลายในระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาคเพื่อสร้างความพร้อมในการพัฒนาในระดับตำบลและจังหวัด เพื่อพัฒนาแนวคิดจังหวัดแบบบูรณาการ โดยใช้กลไกภาคประชาชนในการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เครือข่ายภาคประชาสังคมระดับจังหวัด เป็นกลไกที่เชื่อมร้อยกับฝ่ายนโยบาย ในการผลักดันให้เกิดการจัดทำและรับรองแผนพัฒนาจังหวัดที่มาจากข้อเสนอของเครือข่ายภาคประชาสังคม

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของคณะผู้วิจัยเกี่ยวกับข้อเสนอการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดชลบุรี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้แทนส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ตัวแทนภาคเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว และการเข้าประชุมสภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2566 ที่ห้องประชุมชลบุรี ชั้น 3 ศาลากลางจังหวัดชลบุรี มีการประชุมสภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี วาระเปิดตัวโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” โดยมีนายประชา เตชะรัตน์ เป็นประธานที่ประชุมสภาพลเมือง มีนางสาวจิตติลักษณ์ คำพา รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี นายอุดมศักดิ์ เจริญวุฒิ รองนายก อบจ.ชลบุรี ผู้แทนส่วนราชการ ภาคเอกชน ภาควิชาการ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งจากส่วนกลางและภูมิภาค เครือข่ายองค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม และนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมประชุมสภาพลเมือง คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ (เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชน, 25 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์กลุ่ม)

1. พัฒนาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนจังหวัดแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานในจังหวัดชลบุรี และการเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งผ่านพื้นที่กลางร่วมกัน

ที่ประชุมสภาพลเมืองจังหวัดชลบุรีได้นำเสนอแนวทางการสนับสนุนงานจังหวัดบูรณาการการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ได้เชิญตัวแทนจากทุกภาคส่วนในจังหวัดชลบุรีทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการ ภาคประชาชน และจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งจากส่วนกลางและภูมิภาค ทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับนโยบายการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการของหน่วยงานภาคีในจังหวัดชลบุรีที่ดำเนินการผ่านสภาพลเมืองจังหวัดในฐานะ “พื้นที่กลาง” ที่จะช่วยกันส่งเสริมให้ผู้นำสภาองค์กรชุมชน ผู้นำขบวนองค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมในจังหวัดสร้างแนวทางการพัฒนาที่เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือกันและร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัดชลบุรีและในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สนับสนุนให้เกิดการจัดทำแผนพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน บูรณาการกับแผนพัฒนาจังหวัดร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานร่วมกันแบบบูรณาการทั้งในระดับจังหวัด สนับสนุนให้เกิดกลไกการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบบูรณาการตั้งแต่ระดับตำบลและระดับจังหวัด ผลักดันให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการผ่านสภาองค์กรชุมชนและประชาสังคมในจังหวัดหรือสภาพลเมืองจังหวัดที่เป็นการรวมตัวกัน รวมความคิดเห็นเพื่อที่จะขยายความคิดเรื่องการบูรณาการความร่วมมือกันเองและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เปิดเวทีพื้นที่กลางเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการพัฒนาตำบลและจังหวัดแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ช่วยกันพัฒนา

ศักยภาพผู้นำฐานราก พัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ สร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่ กลุ่มคนทำงานสาธารณะในชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น และพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานภาคี ในตำบลและจังหวัดชลบุรีในอนาคต (ฤทธิ ธาราดล (แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี), 23 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์)

สภาพลเมืองจังหวัดชลบุรีจะเป็น “พื้นที่กลาง” ที่ได้ร่วมกันออกแบบการสานพลังความร่วมมือกันของผู้นำชุมชนที่ขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชนตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล งานพัฒนาที่อยู่อาศัย งานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากฐานทรัพยากร ฯลฯ เข้าร่วมเคลื่อนงานพัฒนาตำบลบูรณาการ โดยร่วมกันออกแบบกระบวนการรวบรวมข้อมูลปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ภายใต้วิสัยทัศน์ “สภาพลเมืองชลบุรี : พื้นที่กลางประชาธิปไตยฐานราก”

วิสัยทัศน์สภาพลเมืองชลบุรี : พื้นที่กลางประชาธิปไตยฐานราก : นวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อการทำงานร่วมกันของหุ้นส่วนการพัฒนาจังหวัด

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อสร้างพันธมิตรใหม่ในการบูรณาการงานของจังหวัด

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อแลกเปลี่ยนและสร้างความรู้ใหม่ในการขับเคลื่อนการพัฒนา

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของเครือข่ายหุ้นส่วนการพัฒนา

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อสร้างความคิดริเริ่มใหม่ในการขับเคลื่อนงานสาธารณะ

สภาพลเมือง คือ พื้นที่กลางเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืนร่วมกันของพลเมืองที่เข้มแข็ง

2. “พื้นที่กลาง” : นวัตกรรมทางสังคมเพื่อแนวทางการบูรณาการแผนพัฒนาจังหวัด ชลบุรีผ่านสภาพลเมือง

“พื้นที่กลาง” คือ การพัฒนาแนวคิดใหม่ในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาทั้งระบบผ่านสภาพลเมือง จังหวัด หรือสมาชิกจังหวัดชลบุรี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของตนเองและบูรณาการแผนผ่านสภาพลเมืองจังหวัดให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกันในทุกระดับ เป็นแผนเดียวกันตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด จนถึงกลุ่มจังหวัดเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ชุมชนได้บริหารจัดการและมีส่วนร่วมในกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง

การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนผ่านสภาพลเมืองที่สะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชนโดยมีข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนและเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาภาค และเชื่อมโยงกับการกำหนดการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกันขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มี

เป้าหมายทิศทาง มีความสมดุล มีอิสระและมีอำนาจในการตัดสินใจ (เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชน, 25 พฤศจิกายน 2566, สัมภาษณ์กลุ่ม)

2.1 ตาราง นวัตกรรมทางสังคม”พื้นที่กลาง” เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อน สภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี

ยุทธศาสตร์สร้างนวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อนสภาพลเมือง จังหวัดชลบุรี	สร้างการรับรู้และการ ยอมรับร่วมกันในพื้นที่ กลาง	ประสานความ ร่วมมือหุ้นส่วนการ พัฒนาพื้นที่กลาง	การปฏิบัติการ เพื่อการ ขับเคลื่อน
1. สร้างผืนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ของ สภาพลเมืองจังหวัดในฐานะพื้นที่กลางของ ประชาชน 2. วางแผนผลักดันให้เกิดพื้นที่กลางในการ สร้างหุ้นส่วนการพัฒนา สร้างกลไก ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ยกระดับ สภาพลเมืองจังหวัด หรือ สมัชชาจังหวัด และ สภาตำบล/ จังหวัด/ ภูมิภาค/เชิงประเด็น อย่างกว้างขวาง 3. สร้างหุ้นส่วนการพัฒนาเพื่อการขับเคลื่อน สภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี 4. กำหนดรูปแบบสภาพลเมืองเพื่อเป็นพื้นที่ กลางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการ 5. การจัดการทุนทางสังคมของขบวนประชา สังคม 6. กำหนดการกระจายอำนาจแบบบูรณาการ ในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา 7. ผลักดันระเบียบ กฎหมายท้องถิ่น ธรรมนูญ จังหวัดเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ กลาง หรือ สภาพลเมืองชลบุรี 8. ปลุกกระดมพลเมืองตื่นรู้ของประชาชน พลเมืองจังหวัดชลบุรี 9. พัฒนาหลักสูตรพลเมืองชลบุรีเข้มแข็ง ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เยาวชนคนรุ่นใหม่อย่าง กว้างขวาง	1. การเปิดตัวผ่านสื่อสาร สาธารณะ และ สร้างการรับรู้ ให้ประชาชนในจังหวัดชลบุรี อย่างกว้างขวาง 2. การสร้างพื้นที่กลางทาง สังคม เชื่อมโยงโครงข่าย การสื่อสารเกี่ยวกับสภาพลเมือง พื้นที่กลางของประชาชน 3. สร้างพื้นที่กลางให้เป็นเวที สาธารณะเปิดพื้นที่กลางทาง สังคมให้สภาพลเมืองได้มี บทบาทในการแก้ไขปัญหา 4. สร้างบทบาทองค์กรที่เป็น ทางการของสภาพลเมือง จังหวัดชลบุรีเพื่อเป็นกอง เลขาในการขับเคลื่อนงานที่ ต่อเนื่องของการบูรณาการ ร่วมกัน	1. เครือข่ายเชิง ปัญหาสาธารณะใน พื้นที่ 2. ขับเคลื่อนประเด็น เชิงนโยบาย สาธารณะ 3. เครือข่ายประชา สังคม 4. ประสานภาคี วิชาการ 5. ประสานภาคี ภาคเอกชน 6. ประสานภาคี ราชการ 7. ประสานภาคี องค์กรปกครอง ท้องถิ่น 8. ประสานภาคี เครือข่ายเยาวชนคน รุ่นใหม่ ฯลฯ	1. การพัฒนา หลักสูตร พลเมืองชลบุรี เข้มแข็ง 2. การอบรม เผยแพร่ความรู้ ให้ประชาชน อย่างกว้างขวาง 3. สร้างความ ร่วมมือกับภาคี หุ้นส่วนการ พัฒนายกระดับ สภาพลเมือง ชลบุรีและ สมัชชาจังหวัด ชลบุรี 4. ธรรมนูญ จังหวัดชลบุรี จัดการตนเอง 5. พัฒนา เครือข่าย เยาวชน ฯลฯ

ยุทธศาสตร์สร้างนวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อนสภาพเมือง จังหวัดชลบุรี	สร้างการรับรู้และการ ยอมรับร่วมกันในพื้นที่ กลาง	ประสานความ ร่วมมือหุ้นส่วนการ พัฒนาพื้นที่กลาง	การปฏิบัติการ เพื่อการ ขับเคลื่อน
10. ขับเคลื่อนปัญหาสาธารณะในจังหวัดผ่าน พื้นที่กลางสภาพเมืองจังหวัดชลบุรี			

ในกระบวนการการขับเคลื่อนพื้นที่กลางของสภาพเมืองชลบุรี ต้องมีการวางระบบเพื่อการเปิดสภาพเมืองอย่างต่อเนื่องโดยมีกระบวนการที่น่าสนใจที่จะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบสภาพเมืองดังนี้

1. เปิดสภาพเมืองเพื่อสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอของพลเมืองต่อประเด็นสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพลเมืองในท้องถิ่น
2. เปิดเวทีพลเมืองในการนำเสนอนโยบายและแผนงานต่อส่วนราชการในจังหวัด และองค์กรปกครองท้องถิ่นทุกระดับ ติดตามตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ
3. การจัดสมัชชาพลเมืองจังหวัดที่รวบรวมทุกเครือข่ายได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์รูปแบบการทำงานประมวลข้อเสนอนโยบายสาธารณะและการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายสมัชชาพลเมืองชลบุรี

2.2 แนวทางการขับเคลื่อนสภาพเมืองชลบุรีในฐานะพื้นที่กลาง “นวัตกรรมสังคม”

1) การจัดกระบวนการและกลไกพื้นที่กลางสภาพเมืองจังหวัด มีขั้นตอนดังนี้

- 1.1) ผลักดันธรรมนูญจังหวัดร่วมกันเพื่อเป็นกติกาในเชิงสถาบันของพื้นที่กลางของการพัฒนาในรูปกฎหมายที่เป็นทางการเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกันในพื้นที่กลาง มีการจัดองค์กรในการดำเนินงาน มีอำนาจหน้าที่ มีบุคลากร มีงบประมาณ และสถานที่ดำเนินการที่ชัดเจน
- 1.2) พัฒนากองเลขาสภาพเมืองที่จะเป็นกลไกหลักในการประสานงานเชื่อมโยงการทำงานรวมทั้งรับเรื่องการขอเปิดสภาพเมืองประสานงานกับภาคีต่าง ๆ ภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน สภาองค์กรชุมชน กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ
- 1.3) กำหนดวาระการประชุมในการเปิดสภาพเมืองเพื่อให้พลเมืองมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและมีข้อเสนออย่างเป็นระบบ

3. การเปิดประชุมสภาพเมือง

- 3.1 มีการประสานให้ผู้ขอเปิดสภาพเตรียมข้อมูลและนำเสนอข้อมูลและประเด็นที่ชัดเจน
- 3.2 ประสานนักวิชาการที่ศึกษาประเด็นที่ขอเปิดสภาพให้ช่วยวิเคราะห์นำเสนอข้อมูลวิชาการอย่างรอบด้าน

3.3 ประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรงมาร่วมให้ข้อมูลเพื่อให้พลเมืองรับรู้
อย่างละเอียด

3.4 ประสานผู้ที่จะมาเป็นประธานการเปิดสภาพเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ
และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

3.5 ประสานเชิญพลเมืองให้เข้ามาร่วมแสดงความเห็นและมีข้อเสนอต่อสภาพเมือง

3.6 จัดกระบวนการให้ทุกคนที่เข้าร่วมเวทีสภาพเมืองได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น
อย่างทั่วถึง

3.7 ประสานสื่อมวลชนให้มาร่วมสื่อสารสาธารณะการขับเคลื่อนของสภาพเมือง

3.8 ประมวลสรุปข้อมูลและข้อสรุปของสภาพเมืองส่งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบและทุก
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. การเปิดเวทีสมัชชาพลเมืองชลบุรีประจำปี

4.1 ประสานทุกองค์กรเครือข่ายเข้าร่วมเวที

4.2 ประสานให้ทุกฝ่ายเตรียมข้อมูลสถานการณ์ปัญหาผลการดำเนินงาน บทเรียนข้อเสนอ
นโยบายสาธารณะและแผนการขับเคลื่อน สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนร่วมกันและประมวลข้อสรุปและ
ข้อเสนอแนะนโยบายสาธารณะร่วมกัน รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายและการพัฒนา
ความร่วมมือของสมัชชาพลเมืองในการขับเคลื่อนร่วมกัน

4.3 การเปิดเวทีสภาพเมืองนำเสนอแนะนโยบายและแผนการพัฒนาท้องถิ่นต่อผู้สมัครรับ
เลือกตั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาคีต่าง ๆ รวมทั้งการเปิดสภาพเมืองเพื่อติดตามและ
ผลักดันการนำเสนอนโยบายและแผนพลเมืองในนโยบายและแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ
หน่วยงานภาคีอย่างต่อเนื่อง 2 - 3 เดือนครั้ง

3. ขั้นตอนการติดตามผล

หลังจากมีการผลักดันขับเคลื่อนให้มีความสำคัญของการเปิดสภาพเมืองแล้ว เมื่อดำเนินการใน
แต่ละเรื่องต้องมีการกระตุ้นและหนุนช่วยองค์กรและเครือข่ายที่ขอเปิดสภาพเมืองในแต่ละเรื่องให้นำผลที่ได้ไป
ขับเคลื่อนต่อในทางนโยบายในระดับต่าง ๆ

1) กองเลขาต้องสรุปผลจากที่ประชุมสภาพอย่างรวดเร็ว กระชับและเป็นข้อเสนอทางนโยบาย
ที่ระบุกลุ่มเป้าหมายชัดเจนว่าจะส่งสรุปผลไปที่ใครภาครัฐ หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น กรรมาธิการใน
รัฐสภา พรรคการเมือง และเครือข่ายประชาสังคมที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน

2) จัดให้มีเวทีสรุปติดตามผลมติที่ประชุมสภาพเมืองร่วมกันระหว่างผู้ขอเปิดสภาพกับ
กองเลขา

3) ทำรายงานความก้าวหน้าเสนอต่อสาธารณชน ผ่านสื่อมวลชน ช่องทางการสื่อสารที่
หลากหลายเพื่อขยายการรับรู้สู่สังคมในวงกว้าง

4) รายงานผลต่อที่ประชุมสมัชชาพลเมืองประจำปี

การอภิปรายผลทางวิชาการ

1. การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยม (capitalism) ของจังหวัดชลบุรี นำมาสู่ปัญหาที่ซับซ้อนตามมาและส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง การพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างรัฐ ทุน และชุมชนท้องถิ่น สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมในวงกว้างกระทบกับประชาชนที่ไร้อำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองในการต่อรองกับรัฐและกลไกของราชการรวมศูนย์ ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยณรงค์ เครือนวน และพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2564) และ Buechler, S. M. (2010) ที่พบว่าการพัฒนาทุนนิยมในลักษณะต่าง ๆ แม้ว่าจะสร้างรายได้ตัวแทนทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลในรูปของตัวเลข GDP แต่ความมั่งคั่งเหล่านั้นไม่เคยกระจายอย่างเป็นธรรมกับประชาชน เกรียญด้านหนึ่งของการพัฒนาทุนนิยม คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมือง ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างรัฐ กลุ่มทุนและประชาชนท้องถิ่น เนื่องจากการพัฒนาที่ถูกบังคับให้เกิด (Forced Development) โดยเครือข่ายชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยี มีการรวบอำนาจตัดสินใจและทำให้กลไกรัฐส่วนกลางมีอำนาจเหนือกฎหมายหลายฉบับ นโยบายของปฏิบัติการดังกล่าวเปรียบเสมือนการครองอำนาจนำของรัฐ (Hegemony) ภายใต้ความสัมพันธ์ทางอำนาจลักษณะนี้เป็นสาเหตุให้เกิดการกีดกัน กดทับภาคประชาชน แม้ว่ากลไกรัฐจะประกอบสร้างและออกแบบพื้นที่เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่เป็นแค่พิธีกรรมของรัฐเท่านั้น ไม่มีสาระสำคัญของภาคประชาชนในการแสดงการมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

2. การประเมินต้นทุนทางสังคมของเครือข่ายภาคีสาธารณะจังหวัดชลบุรีในฐานะจังหวัดนำร่องเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพพลเมืองจังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานของ Putnam, R. D. (2000) ที่ค้นพบว่าการสร้างประชาธิปไตยที่มีมั่งคั่ง ต้องตั้งอยู่ต้นทุนทางสังคมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจต่อกัน และมีการเครือข่ายทางสังคมที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสนับสนุนให้การทำงานของภาครัฐมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งงานของ Newton, K. (2001) ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากงานของนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่อย่าง Locke และ Tocqueville ที่เห็นว่าการพัฒนาขบวนประชาสังคมและประชาธิปไตยจะต้องให้ความสำคัญกับความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นทุนสำคัญในการขับเคลื่อนพลังทางสังคม (Bernhard, M., Tzelgov, E., Jung, D.-J., Coppedge, M., & Lindberg, S. I., 2015) ในขณะที่งานของ Narayan, D., & Pritchett, L. (1999) พบว่า ต้นทุนทางสังคมที่ประชาชนสามารถมารวมตัวตั้งอยู่บนเงื่อนไข 4 ประการ คือ ชุมชน (communitarian view) เครือข่าย (the networks view) ความเป็นสถาบัน (institutional view) และทำงานร่วมกัน (the synergy view) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาสังคม

ในประเด็นนี้มีความแตกต่างจากทุนทางสังคมของเครือข่ายภาคีสาธารณะจังหวัดชลบุรีที่พัฒนาขึ้นจากเงื่อนไขหลักเพียง 3 ประการ คือ ชุมชน เครือข่าย และทำงานร่วมกัน ในขณะที่เงื่อนไขความเป็นสถาบันยังไม่ชัดเจนมากพอ ซึ่งเป็นประเด็นที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัดชลบุรี” ระยะยาวจะต้องมีการพัฒนาเงื่อนไขกลไกความเป็นสถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับต้นทุนทางสังคมของขบวนเครือข่ายภาคีสาธารณะจังหวัดชลบุรี

3. ทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานภาคีในจังหวัดชลบุรีที่จะดำเนินการผ่านสภาพลเมืองจังหวัดในฐานะ “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” ที่จะช่วยกันส่งเสริมให้เกิดพัฒนาจังหวัดจากฐานรากของชุมชนที่มีการบูรณาการความร่วมมือกันในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาจังหวัด สนับสนุนให้เกิดการจัดทำแผนพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับตำบลและจังหวัดในระยะยาว เมื่อพิจารณาในทางวิชาการ คณะผู้วิจัยเห็นว่า “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” ของประชาชนตั้งอยู่บนฐานคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจากข้อสังเกตของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2549) อธิบายว่ากรอบคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเจริญเติบโตขึ้นมาพร้อม ๆ กับการถกเถียงหรือวิวาทะ (debate) กันระหว่างประชาธิปไตยสายชุมชนนิยม (communitarianism) กับประชาธิปไตยสายเสรีภาพนิยม (libertarianism) โดยฝ่ายชุมชนนิยมเน้นถึงความสำคัญของความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของชุมชนหรือลักษณะรวมหมู่ของชุมชน ในขณะที่ฝ่ายเสรีภาพนิยมให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของปัจเจกชน โดยปัจเจกชนแต่ละคนก็มีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากกันและกัน ส่วนเสรีภาพก็สามารถแสดงออกได้โดยการพิทักษ์และรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว เสรีภาพก็ยังแสดงออกโดยการออกเสียงเลือกตั้งตลอดรวมไปถึงเสรีภาพในการแสดงออกในรูปแบบอื่น ๆ เช่น เสรีภาพในการครอบครองสังคมตลาด (market society)

คณะผู้วิจัยเห็นว่า “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” คือ ประชาธิปไตยสายชุมชนนิยมที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่สาธารณะระดับฐานรากของชุมชนในการแสดงพลังของประชาชนในต่อรองพูดคุย ปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาคีต่าง ๆ ในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนามุ่งแสวงหาฉันทามติกับกลุ่มที่ยอมรับลักษณะที่แตกต่างหลากหลายในสังคม (consensual or pluralist) โดยประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือแบบแสวงหาฉันทามติ ในกลุ่ม communitarianism ที่ให้ความสำคัญกับมิติการแสวงหาฉันทามติร่วมกัน โดยลดความสำคัญของความขัดแย้งและความแตกต่างที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดแบบ Habermas, J. (1994) ที่เน้นการใช้เหตุผลในการสื่อสารของประชาชน ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างเจตจำนงร่วมและความคิดเห็นทางการเมืองที่ผ่านการพูดคุยถกเถียงบนพื้นที่สาธารณะ (public sphere) Habermas, J. (1989) ทั้งนี้ในคณะผู้วิจัยเห็นว่า “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” คือ การพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่มุ่งที่จะเพิ่มคุณภาพของประชาธิปไตยโดยการเพิ่มธรรมชาติและรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยสังคมใช้เหตุผลสาธารณะ (public use of

reason) และการค้นหาความจริงอย่างไม่มีฝักฝ่าย (impartial pursuit of trust) สอดคล้องกับงานของ Held, D. (2006)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ

1. เสนอรัฐบาลให้สนับสนุนนโยบายกระจายอำนาจแบบใหม่โดยเอาจังหวัดเป็นตัวตั้งและพัฒนา นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยจากฐานรากของสังคมในรูปของประชาธิปไตยปรึกษาหารือ หรือ สร้างพื้นที่สาธารณะของประชาชนในระดับท้องถิ่น

2. เสนอให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติหุ้นส่วนการพัฒนาจังหวัดที่จะเป็นกฎหมายหลักเพื่อรองรับ “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” ในการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาคประชาชน ภาคราชการ ภาคเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อพัฒนาความเป็นสถาบัน (institutional view) ของประชาธิปไตยฐานรากของประชาชน และคำนึงถึงกลไกกระบวนการทำงานของ กองเลขา บุคลากร และงบประมาณที่พอเพียงในการดำเนินการ

3. เสนอให้รัฐบาลมีนโยบาย หนังสือสั่งการให้จังหวัด ส่วนราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนพัฒนาแบบบูรณาการที่ต้องดำเนินการผ่าน “พื้นที่กลาง หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” โดยมีภาคประชาชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมการจัดทำแผนพัฒนาแบบบูรณาการ

4. เสนอให้รัฐบาลมีนโยบายให้จังหวัด ส่วนราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองท้องถิ่นเข้มแข็งเพื่อสร้างพลเมืองฐานรากรองรับ แนวการกระจายอำนาจแบบใหม่โดยเอาจังหวัดเป็นตัวตั้งและพัฒนา นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยจากฐานรากของสังคมในรูปของประชาธิปไตยปรึกษาหารือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจังเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องของกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น

5. เสนอให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อกระจายอำนาจในหลายรูปแบบไม่จำกัดอยู่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นอยู่ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง เช่น ภาคประชาสังคม กลุ่มพลังต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ เครือข่ายประชาสังคมในท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน และมุ่งเน้นการกระจายอำนาจตามฐานทรัพยากรของท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อสร้างความหลากหลายและการถ่วงดุลอำนาจในท้องถิ่น

6. เสนอให้รัฐบาลพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองให้เข้มแข็งเพื่อรองรับการขับเคลื่อนภารกิจใน “พื้นที่กลาง” หรือ “สภาพลเมืองจังหวัด” เพื่อการตรวจสอบควบคุมการเมืองในระบบตัวแทนในท้องถิ่นที่ถูกครอบงำโดยกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจทางการเมืองเพียงไม่กี่ตระกูลในจังหวัด โดยรัฐบาลต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ในรูปของประชาธิปไตยทางตรง

(direct democracy) หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ของประชาชนในท้องถิ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นคู่ขนานไปกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือผู้แทน (representative democracy) ที่ผ่านการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียว

7. เสนอให้รัฐบาลส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยประจำภูมิภาคให้เข้ามาช่วยเหลือรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในการศึกษาการวิจัย การเรียนการสอน ด้านการกระจายอำนาจอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการอันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาฐานรากของระบอบประชาธิปไตยต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

ข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นต้องพัฒนาจากฐานรากของชุมชนนั้นๆ เปรียบเสมือนการสร้างเจดีย์ต้องสร้างจากรากฐานที่มั่นคง การออกแบบประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นต้องสอดคล้องกับบริบทต้นทุนทางสังคมเป็นองค์ประกอบหลักเพื่อสร้างความเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับสังคมอัตลักษณ์ไทย การสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย คือการพัฒนาสภาพแวดล้อม” หรือ พื้นที่กลางสาธารณะของสังคมท้องถิ่นที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดที่บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความปลอดภัย การเข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะของปัจเจกบุคคลต่าง ๆ นั้นมีความมุ่งหมายที่จะอาศัยพื้นที่สาธารณะดังกล่าวในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ตามที่จะกำหนด เพื่อให้ได้ข้อยุติร่วมกันในประเด็นนั้น ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะนำไปสู่การดำเนินการต่อไป เช่น การดำเนินการร่วมกันที่จะแก้ปัญหาในพื้นที่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืออาจได้ข้อยุติในการเรียกร้ององค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว พื้นที่กลางจึงอาจแบ่งออกเป็น “พื้นที่กลางในมิติเชิงพื้นที่ เช่น พื้นที่กลางของชุมชน พื้นที่กลางของหมู่บ้านหรือตำบล กับ “พื้นที่กลางในมิติของประเด็น” ซึ่งอาจเป็นพื้นที่บนสื่อสังคมออนไลน์ก็ได้ การดำเนินการของพื้นที่กลาง จึงใช้ ก. หลักความเท่าเทียม (equal) ข. หลักการดึงทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วม (inclusive) ค. ใช้หลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) ง. ข้อยุติใช้หลักความเห็นพ้องต้องกัน (consensus)

“การพัฒนาประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” คือ ประชาธิปไตยที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน (community) มิได้อยู่บนพื้นฐานของสิทธิของปัจเจกบุคคล (individual) หรืออาจจะเรียกว่า “ประชาธิปไตยชุมชน” (communal democracy) เมื่อประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยวางพื้นฐานอยู่ที่ชุมชน มิได้วางพื้นฐานอยู่ที่สิทธิของปัจเจกบุคคล พื้นฐานแห่งสิทธิเรียกร้องในทางประชาธิปไตยจึงแตกต่างไปจาก “สิทธิของปัจเจกบุคคล” (individual right) วางอยู่บนพื้นฐานของ ก. สิทธิส่วนบุคคลและสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคล ข. สิทธิในทางการเมือง เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการตั้งพรรคการเมือง ค. สิทธิในความเสมอภาคของบุคคล เป็นต้น ในขณะที่ “ประชาธิปไตยชุมชน” วาง

พื้นฐานอยู่ที่ “สิทธิของชุมชน” (community right) จึงอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิที่ว่าด้วย ก. สิทธิในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน ข. สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่าง ๆ ค. สิทธิในการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาและใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ง. สิทธิในทางจารีตประเพณีและวัฒนธรรม หรือการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน จ. สิทธิในการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุ์พืชของชุมชน เป็นต้น จากพื้นฐานที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทยจึงมีลักษณะเฉพาะทั้งในทางสังคมวิทยาของไทยที่มีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพื้นฐานและแนวคิดทางการเมืองที่ว่าด้วยประชาธิปไตยที่วางพื้นฐานของชุมชน จึงก่อรูปเป็น “ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย”

องค์ประกอบของ “ประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ ๕ ประการดังต่อไปนี้ ก. “ชุมชน” ในฐานะเป็น “พื้นที่กลาง” ข. ประเด็นในการหาข้อยุติเป็นประเด็นเกี่ยวกับ “สิทธิชุมชน” ค. ใช้หลักประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) ง. ข้อยุติใช้หลักความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) หรือตามเสียงส่วนใหญ่ตามที่ชุมชนกำหนด และ จ. การดำเนินการตามข้อยุติอาจอาศัยมาตรการที่หลากหลาย เช่น การดำเนินการเองโดยชุมชน, การเจรจาต่อผู้เกี่ยวข้อง, การเรียกร้องต่อผู้มีอำนาจหน้าที่ หรือการร่วมมือดำเนินการร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

รายการอ้างอิง

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล. (2546). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและการวิจัย*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เกรียงไกร กำกาด. (2566, 1 ธันวาคม). *เลขาธิการศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบัน*

พระปกเกล้า จังหวัดชลบุรี. สัมภาษณ์.

จิรายุทธ สีม่วง. (2566, 13 พฤศจิกายน). *เครือข่ายนักวิชาการ*. สัมภาษณ์.

จิรายุทธ สีม่วง. (2560). ข้อเสนอใหม่ของการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ใน

มุมมองของรัฐ : บทวิพากษ์โครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ในเชิง

เศรษฐศาสตร์การเมือง. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 6(2), 224-243.

ชัยณรงค์ เครือนวน และพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2564). *เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการ*

พัฒนา : ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารพัฒนาสังคม*, 23(ตุลาคม), 88-105.

ชัยณรงค์ เครือนวน. (2566, 10 พฤศจิกายน). *เครือข่ายนักวิชาการ*. สัมภาษณ์.

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2557). *โครงสร้างอำนาจและการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก* โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุน

- ในจังหวัดแห่งหนึ่ง. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *สู่สังคมไทยเสมอหน้าการศึกษาโครงสร้างความ
มั่นคงและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2549). ฐานทางความคิดของ “ประชาธิปไตยแบบปรีชาหาเรือ”. *วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า*, 4(3), วันที่ค้นข้อมูล 5 ธันวาคม 2566, เข้าถึงได้จาก
https://kpi.ac.th/media/pdf/M7_101.pdf
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2565). *นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งฐานรากประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ไดมอนตูลา.
- แผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี พ.ศ.2566-2570. (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก
http://www.chonburi.go.th/website/info_organ/about5
- แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์ชุมชนของขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี. (2566). เอกสาร
ประกอบการประชุมขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี. ม.ป.ท.
- ฤทธิ ธาราดล. (2566, 25 พฤศจิกายน). แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี. สัมภาษณ์.
- ฤทธิ ธาราดล และเนาวรัตน์ พุทธา. (2566, 25 พฤศจิกายน). แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี.
สัมภาษณ์.
- วิสัยทัศน์สภาพลเมืองชลบุรี : พื้นที่กลางประชาธิปไตยฐานราก. (2566). เอกสารประกอบการ
สัมมนาศูนย์ประสานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรีเพื่อประเมินสถานการณ์จังหวัดจัดการ
ตนเอง. ม.ป.ท.
- สกฤติ อธิยานนท์. (2566, 15 พฤศจิกายน). เครือข่ายนักวิชาการ. สัมภาษณ์
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2565). *การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองและ
เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว).
- สมนึก จงมีวสิน. (2560). เอกสารประกอบการบรรยายจาก “เครือข่ายคัดค้านท่าเรือฯ” สู่ “วาระ
เปลี่ยนตะวันออก” เปลี่ยน ME เป็น WE กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายยกระดับจาก
“ประเด็น” สู่ภูมิภาค. เครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่สาม
เครือข่ายเพื่อนตะวันออกวาระเปลี่ยนตะวันออก. ม.ป.ท.
- เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชน. (2566, 25 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์กลุ่ม.
- สุกฤษ ใจเจริญ และวรวิธราชกรณ์ พันธ์อัมพร. (2566, 5 พฤศจิกายน). แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัด
ชลบุรี. สัมภาษณ์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า พร้นตั้ง
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2546). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา เงินเจือ และธนรัตน์ เตชะมา. (2566, 9 พฤศจิกายน). แกนนำขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชลบุรี.

สัมภาษณ์.

อุษา ดวงสา (ผู้แปล). (2537). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในการศึกษาและสังคมสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2555). *การกระจายอำนาจ = การคืนอำนาจ สู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นและสังคม*. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป (สปร.).

โอฟาร์ ถิ่นบางเดี่ยว. (2565). โครงสร้างอำนาจและการเมืองของการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีในจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2564. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 7(2), 29-45.

โอฟาร์ ถิ่นบางเดี่ยว. (2554). *พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก : วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง*. ปรินซ์ตัน: ปรินซ์ตัน, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Buechler, S. M. (2010). *Understanding social movements: theories from the Classical Era to the present*. New York: Boulder, CO, Paradigm Publishers.

Bernhard, M., Tzelgov, E., Jung, D.-J., Coppedge, M., & Lindberg, S. I. (2015). *The Varieties of Democracy Core Civil Society Index*. Gothenburg: The Varieties of Democracy Institute.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design*. London: Sage.

Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. (T. Burger, Trans). Cambridge: MIT Press.

Habermas, J. (1994). Three Normative Models of Democracy. *Constellations*, 1(1), pp. 1-10.

Held, D. (2006). *Models of Democracy* (3rd edition). Cambridge: Polity.

Narayan, D., & Pritchett, L. (1999). Cents and Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania. *Economic Development and Cultural Change*, 47(4), pp.871-897.

Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), pp. 201-214.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Singleton, R. A., & Bruce, C. S., (2005). *Approaches to Social Research* (Fourth Edition). New York: Oxford University Press.

UN. (2021). *The sustainable development goals report 2021*. Retrieved 2023, 25 November, from <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/The-Sustainable-Development-Goals->

Report-2021.pdf

Yvonna S. Lincoln, & Guba, Egon G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverley Hills: Sage Publications.

ilaw. (2562). EEC เขตเศรษฐกิจพิเศษสำหรับใคร?. [เว็บบล็อก]. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th>